

Česká zemědělská univerzita v Praze

**Fakulta životního
prostředí**

Stanovení hydraulické vodivosti K (M.T-1) terénním vsakovacím experimentem

27.10.2012

Stanovení hydraulické vodivosti K ($M.T^{-1}$) terénním vsakovacím experimentem

Terénní vsakovací experiment - metoda plněné sondy (MPS)

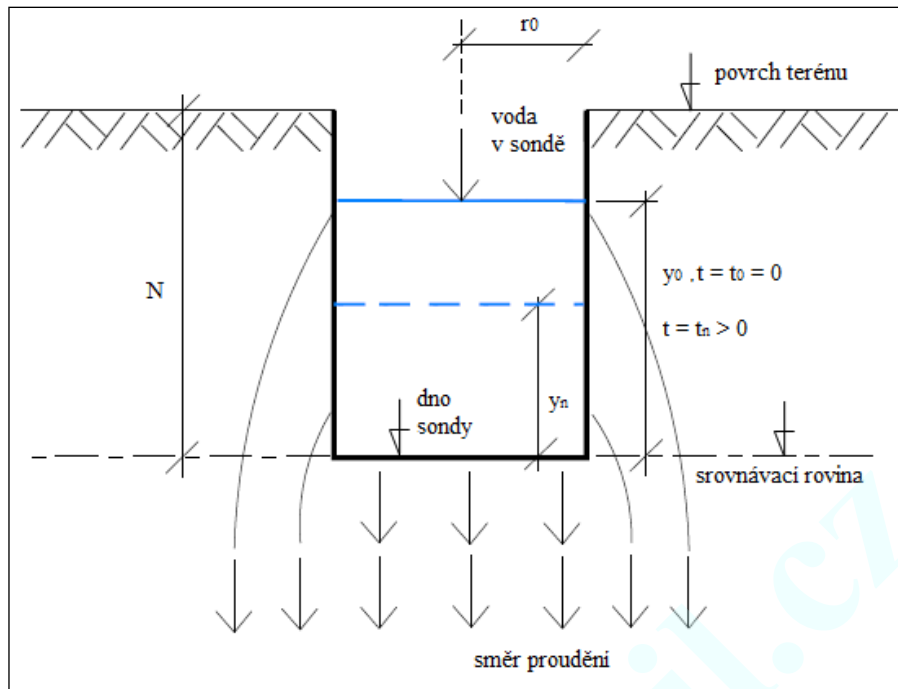
Metodu lze použít v nenasycené zóně v homogenním izotropním půdním pórovitém prostředí. Předpokládá se, že úroveň nepropustného podloží je relativně ve velkých hloubkách a neovlivní terénní experimentální měření s cílem stanovit hydraulickou vodivost K ($M.T^{-1}$), kde (M) je délková a (T) časová jednotka. V případě vrstevnatého prostředí, je potřeba provádět terénní měření zvlášť pro danou vybranou zkoumanou vrstvu.

Metodu plněné sondy (MPS) s využitím aproximace jednotkového gradientu hydraulické výšky (jednotkového hydraulického spádu), ve francouzské literatuře nazývanou Porchetova metoda (Ritzema 2006), lze uplatňovat v případě zakleslé hladiny podpovrchové (podzemní) vody při určování hydraulické vodivosti K ($M.T^{-1}$).

Rovnice popisující neustálené proudění podzemní (podpovrchové) vody v nasyceném půdním prostředí byly odvozeny ze zákonitostí mechaniky podzemní vody v pórovitém prostředí s použitím axiomu kontinua a Darcyho zákona (Darcy 1856, Todd a Mays 2005), který zároveň s rovnicí kontinuity představuje základní výchozí vztahy pro další postupy.

Princip určování K ($M.T^{-1}$) je založen na měření úrovně klesající vody v sondě v čase t (T). Po vyhloubení sondy s určitým poloměrem r (M) a hloubkou N (M) od úrovně povrchu terénu ke dnu sondy, se po naplnění sondy vodou zaznamenává pokles úrovně hladiny vody v sondě v čase t (T).

Vodorovná referenční úroveň je totožná se dnem sondy, osa y (M) je kladná směrem vzhůru. Po naplnění sondy vodou ($t = 0$, $y = y_0$) se měří průběžný čas a zaznamenávají se odpovídající snižování úrovní hladin vody v sondě y_n (M) v časech tn (T) > 0 (viz schéma na obr. 1). Proudění je neustálené (nestacionární), ve svislém směru shora dolů, tedy proti kladnému směru osy y (M).

Obr.1 Schéma metody plněné sondy (MPS) pro výpočet hydraulické vodivosti K ($M \cdot T^{-1}$)

Stejně jako v předchozím případě, také zde se předpokládá, že změna průtoku Q_z je rovna změně objemu vody v sondě o poloměru r (M) v čase t (T). Pro vyjádření změny průtoku tedy platí vztah definovaný rovnicí (1).

$$Q_z = \pi r^2 \frac{dy}{dt} \quad (1)$$

S využitím Darcyho zákona, rovnice kontinuity a s uplatněním výše zmiňované aproximace jednotkového gradientu hydraulické výšky, tedy pro $I = I$ (-), je možné formulovat výchozí diferenciální rovnici ve tvaru

$$\pi r^2 \frac{dy}{dt} = -(2\pi r y + \pi r^2) K \quad (2)$$

Po zavedení substituce $Y = y + 0,5r$ a $dY = dy$, po integraci a po dalších úpravách dostáváme výsledný výraz pro stanovení hydraulické vodivosti K (M/T)

$$K = \left(\frac{0,5r}{tn} \right) \ln \left(\frac{y_0 + 0,5r}{y_n + 0,5r} \right) \quad (3)$$

kde y_0 (M) a y_n (M) jsou naměřené úrovně hladin vody v sondě v odpovídajících časech $t_0 = 0$ a t_n (T), viz obr.2.

Rovnici (3) je možné také vyjádřit ve tvaru

$$[y] = \left(\frac{y_0 + 0,5r}{\exp\left(\frac{K \cdot [t]}{0,5r}\right)} \right) + 0,5r \quad (3a)$$

kde symbol $[y]$ reprezentující vektor poklesů hladin vody v sondě $[y] = (y_1, y_2, y_3, \dots, y_i, \dots, y_n)$ představuje zároveň závisle proměnnou veličinu.

Odpovídající nezávisle proměnná veličina je parametr $[t]$, vektor časové řady odpovídajících časů, pro který platí $[t] = (t_1, t_2, t_3, \dots, t_i, \dots, t_n)$.

Výsledky z terénních měření metodou plněné sondy (MPS) se pak promítají do známých hodnot vektorů $[y]$ a $[t]$ v monotónní sestupné časové řadě, $[y] = (y_1, y_2, y_3, \dots, y_i, \dots, y_n)$ a $[t] = (t_1, t_2, t_3, \dots, t_i, \dots, t_n)$.

Neznámý parametr K ($M \cdot T^{-1}$), kterým je hledaná hodnota hydraulické vodivosti K ($M \cdot T^{-1}$) se pak odhadne pomocí nelineární regrese s využitím quasi-Newtonovy metody.

Metoda plněné sondy byla úspěšně použita při určování hydraulické vodivosti na experimentálních plochách v zájmových lokalitách „Křísák“ a „Maliník“ v oblasti Jizerských hor (Štibinger, 2010).

V případě použití vsakovací rýhy obdélníkového tvaru o šířce ve dně a (m, cm), délce b (cm, m) a výšce větší než y_0 (cm, m), pro výpočet hydraulické vodivosti K ($M \cdot T^{-1}$) platí

$$K = \left(\frac{C}{m} \right) \ln \left(\frac{y_0}{C} + 1 \right) \quad (4)$$

kde konstanta $C = \frac{ab}{2(a+b)}$ (m)

Použitá literatura

Darcy H., 1856: *Les fontaines publique da la ville de Dijon*. Dalmont, Paříž, Francie

Ritzema H. P., 2006: *Subsurface flows to drains*. In: H. P. Ritzema (Ed) *Drainage Principles and Applications* (pp. 283-294). ILRI Publ. 16, Wageningen, The Netherlands.

Štibinger J., 2010: *Metodika návrhu a realizace infiltračních a záchytných opatření v rámci obnovy hydrologických poměrů a způsobů hospodaření v krajině*. Publikováno v: Kovář P. a kol. 2010. *Metodika návrhu a realizace infiltračních a záchytných opatření (zkráceno)*. Číslo grantu: QH 92 086/2009 (pro MZe ČR). Výroční zpráva za r. 2009. Vydavatel: ČZU Praha, FŽP, KBÚK, ČR.

Todd D. K. and Mays L. W., 2005: *Groundwater Hydrology*. John Wiley and Sons, Inc. pp. 125-142, ISBN 0-471-45254-8 (WIE), ISBN 0-471-05937-4 (cloth), US.